

Traumaérzékeny szemléletű nőgyógyászati szakellátás hajléktalan nők számára

A Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményei (BMSZKI) Magyarország és a magyar főváros legnagyobb hajléktalanellátó szervezete hiánypótló szolgáltatást indított el széleskörű társadalmi összefogással

A hajléktalan élethelyzetű nőknek olyan szociális, egészségügyi és mentálhigiénés szükségleteik vannak, amelyekre Magyarországon az állami egészségügy nincs kellően felkészülve. Különösen így van ez a nőgyógyászati szakellátás területén.

2018-ban végeztünk egy szükségletfelmérést a BMSZKI intézményeiben élő nők körében, amelyből az derült ki, hogy kétharmad részük nem járt nőgyógyászati szűrővizsgálaton és mammográfián a felmérést megelőző két évben. Ugyanakkor sokan közülük komoly nőgyógyászati problémákkal is küzdenek. Más felmérésekből tudjuk azt is, hogy a nők hajléktalanná válása mögött az esetek felében valamilyen bántalmazás áll: családon belüli vagy kapcsolati erőszak, szexuális abúzus. A szegénység, a nélkülözés, a család szétesése, a gyerekek elvesztése is válthat ki traumát, és bármi, ami tartós stresszhelyzetet vagy szégyenérzetet idéz elő. Kutatások szerint a traumatizálódók a preventív ellátásokat (pl. szűrővizsgálatokat) kevésbé gyakran veszik igénybe, ebből is adódóan gyakrabban fordulnak akut panaszokkal orvoshoz. Az orvosnál pedig gyakran úgy tűnik, mintha nem működőnének együtt saját gyógyulásuk érdekében: nem mennek vissza kontroll vizsgálatra, megszakítják a terápiát.

Ezért 2021-ben úgy határoztunk, hogy létrehozunk egy nőgyógyászati szakellátást annak érdekében, hogy

- a hajléktalan nők könnyebben tudjanak részt venni az évi rendszerességgel ajánlott méhnyakrák és emlőszűrésen,
- ne szenvedjenek nőgyógyászati panaszoktól,
- könnyebben hozzáférjenek fogamzásgátló eszközökhöz,
- a várandós nők gondozása – az anyák és a születendő csecsemők védelme érdekében – minél hamarabb el tudjon kezdődni.

A megvalósításhoz partnereket kerestünk, részben a beruházás műszaki tartalmának, részben szakmai program kialakításának érdekében. A BMSZKI adománygyűjtő partnere a Budapest Bike Maffia volt. Nekik köszönhetően jött létre egy használaton kívüli orvosi rendelő teljes körű felújításával és berendezésével a korszerű, minden igényt kielégítő orvosi rendelő, váróterem és a kiegészítő helyiségek. A szakmai program összeállításában pedig a női jogokért, a szülészeti erőszak megszüntetéséért küzdő szervezetek és szakemberek voltak partnereink, például az EMMA Egyesület és Győrfi Judit, illetve a szerhasználó kismamákat támogató Józán Babák Egyesület.

Nőgyógyászati szakellátást végül 2022 október 7-én indítottuk el. A tavalyi évben havi 2 rendelési napot tudtunk biztosítani, alkalmanként 6 órában. 2023 januárjától a szolgáltatást havi 3 napra tudtuk bővíteni, és amint az erőforrásaink lehetővé teszik, további rendelési napokat is beiktatunk.

Mit jelent a traumaérzékeny szemlélet a napi gyakorlatban?

A rendelő teljes személyzete: az orvos, az asszisztens és a szociális munkások mellett, hogy előzetes tudással is rendelkeztek a témában, két napos érzékenyítő képzésen vettek részt a megnyitás előtt. Győrfi Judit mentálhigiénés szakember, nőjogi aktivista, a szülészeti erőszak témájának szakértője segítségével az ellátás minden apró mozzanatát átvilágítottuk onnantól kezdve, hogy valaki megnyomja a kapucsengőt egészen odáig, hogy elhagyja az épületet a biztonságos közeg megteremtése és az újratraumatizálódás lehetőségének elkerülése érdekében.

A traumaérzékeny ellátásnak vannak olyan triviális elemei is, mint a kedves, barátságos, tisztelettel kommunikáció – például a személyzet bemutatkozik a betegnek, és világossá teszik számára, kinek mi a szerepe az ő ellátásában, ki hogyan tud segíteni.

A tudatos nyelvhasználattal is azt közvetítjük, hogy biztonságban van, az intézmény feladata, hogy támogassa őt, és megbízhat a személyzetben.

Nagyon fontos az is, hogy mindenki érthetően fogalmaz és szakkifejezések kerülése nélkül magyaráz. A beteg minden információt megkap ahhoz, hogy a döntéseket a saját testével kapcsolatban ő maga hozza meg a vizsgálat során is és ez esetleges kezelése során is. Bármikor kérdezhet, és bármikor mondhat –nemet – akár a STOP menekülőszó használatával, vizsgálat közben is.

Mindenkire jut elegendő idő. A vizsgálatok hossza átlagosan 30 perc, de a vizsgálat a beteg ritmusában történik, nem siettetik őt, így akár egy órán keresztül is eltarthat. A többi, vizsgálatra várakozó beteg eközben a szociális munkással beszélgethet, teázhat.

Az orvos is és az asszisztens is folyamatosan a betegre figyel: például amikor a vizsgálóágyon fekszik, akkor soha nem hagyják magára a beteget. Ha vizsgálat közben az orvos nem tud szemkontaktust tartani vele, akkor az asszisztens egyből belép, a jelenlétéről biztosítja (beszél hozzá, kérdezi, nyugtatja) és ha kell, felajánlja a segítségét. Például azt, hogy megfogja a kezét, mert az érintésnek nyugtató, fájdalomcsillapító hatása van.

Az orvosi anamnézis felvétele során a betegek sokszor — a kórelőzmények mellett — élettörténeteiket megosztják. Ahogy arra számítottunk, nagyon sokan számoltak be a **normál egészségügyi rendszer általi abúzusról**, családon belüli erőszakról, szexuális visszaélésekről. Azonban esetenként akkor is élhetett át bántalmazást egy beteg, ha nem mondja. A személyzet fel van készülve arra, hogy a beteg testének tudattalan jelzéseiből, metakommunikációjából is felismerjék a jeleket.

A rendelő helyiség úgy lett kialakítva, hogy minden mozzanatban segítse a traumaérzékeny ellátást. Az öltöző ajtaját a páciens maga tudja nyitni és zárni, senki nem nyithat rá. A rendelő ajtaja belülről el van függönyözve, hogy véletlenül se történhessen meg, hogy vizsgálat közben belép valaki. Az ágy nem a bejárat felé néz, az ablak pedig fényáteresztő „tejüvegéből” készült, amin nem lehet belátni. A vizsgálathoz vizsgálóköpenyt biztosítunk, nem kell meztelenül mutatkoznia a vizsgálóágy és az öltöző közötti néhány lépésnyi megtételekor sem.

A vizsgálat idején sem a rendelőben, sem a váróteremben nem tartózkodhat férfi.

A váróteremből nyílik egy fürdőszoba (wc és zuhanyzó, a helyiség természetesen belülről zárható). Ha szükség van rá, tiszta váltóruhát is tudunk biztosítani.

A vizsgálaton részt vevő nők, sokszor egy fájdalmas vizsgálatot követően is mosolyogva jönnek ki a rendelőből, nem csak testileg, de lelkileg is gyógyulnak. Sokan vissza is jelezték, hogy mennyire jóleső számukra ez a biztonságos közeg, és az elfogadó, ítélkezéstől mentes bánásmód — hiszen a hajléktalan nők a mindennapokban folyamatosan találkoznak előítéletekkel és a testükkel kapcsolatos elvárásokkal: például miért akarnak gyereket szülni, vagy adják örökbe a gyerekeiket.

Bár a fenti kritériumok közül sok olyanannak tűnhet, aminek természetesnek kellene lennie, akár bármilyen orvosi vizsgálat során, de különösen egy olyan kiszolgáltatott helyzetben, amit egy nőgyógyászati vizsgálat jelent, azonban ez ma Magyarországon nincs így. Az előkészítés, adománygyűjtő kampány, a szakemberek képzése és az orvosi stáb kiválasztása, a nyilvános kommunikáció során is nagyon sok nő jelezte, hogy bár egyáltalán nincs olyan kiszolgáltatott helyzetben, mint a mi hajléktalan ügyfeleink, mégis hordoz magában olyan sebeket, sérelmeket, megalázó, vagy szégyenteljes emlékeket, amiket egy-egy orvosi vizsgálat, vagy egészségügyi ellátás során szerzett. Bármely társadalmi státuszú csoportba tartoznak is, úgy tűnik, a magyar nők közül sokaknak van negatív tapasztalata, vagy akár traumatikus élménye is ezekkel a vizsgálatokkal kapcsolatban. Épp ezért nagyon sokan érezték magukénak ezt az ügyet, sokan akartak valamilyen módon a részese lenni, és nagy az érdeklődés az iránt is, hogy be lehet-e kerülni a vizsgálatra másoknak is. Egyenlőre csak hajléktalan élethelyzetű nőket fogadunk, de tervezzük a rendelés kinyitását, akár fizető páciensek számára is. Az ebből származó bevételből tudnánk fedezni mindazokat a plusz szolgáltatásokat, amiket biztosítunk egy hagyományos rendelésen felül.

A rendelés jelenleg ingyenes, és hajléktalan nők számára az is marad. Előjegyzéssel lehet rá bekerülni. Gyakorlatunk szerint egy rendelési napon maximum 11 nőt tudunk fogadni. Az első vizitit alkalmával minden ügyfél manuális vizsgálaton esik át, amely magába foglalja az ultrahangos és kolposzkópos vizsgálatot is. A panaszok kivizsgálása mellett méhnyakrákszűrés és szükség esetén HPV szűrés is végzünk. A cytológiai vizsgálatok mellett STD és bakteriális fertőzések diagnosztikájára is van lehetőség, hiszen kapcsolatban állunk egy mikrobiológiai laborral is, azonban mindezidáig ilyen jellegű vizsgálatokat még nem végeztünk.

Mivel a hozzánk érkező ügyfelek jelentős része már hosszú évek óta nem vett részt nőgyógyászati vizsgálaton, számítottunk arra, hogy egyeseknél további kezelések, illetve kisebb nagyobb orvosi beavatkozások elvégzésére lehet

szükség. Ezekre a rendelő infrastruktúrája nem alkalmas, azonban a BMSZKI járóbeteg ellátását vezető főorvos közreműködésével már elkezdtek a lehetséges betegutak kiépítését. Ennek során felvettük a kapcsolatot két kerületi nőgyógyászati szakrendelővel és megegyeztünk arról, hogy az orvosaink által kiállított diagnózisok alapján adnak majd beutalót kórházban elvégzendő műtétekre, így nem lesz szükség arra, hogy a nálunk már vizsgálaton átesett nők a kórházi kezeléseket megelőzően újabb vizsgálatokon vegyenek részt. (A mi orvosaink a magyar eü rendszerben ilyen beutalót jelenleg még nem állíthatnak ki.)

Azon panaszok esetén ahol gyógyszeres kezelésre van szükség, a rendelés keretében segítséget tudunk nyújtani a szükséges készítmények kiváltásában, illetve szükség esetén a gyógyszerek költségeit is át tudjuk vállalni.

Az érkező ügyfelek biztonságérzetének megteremtéséhez, szorongásérzetük csökkentéséhez az ügyfeleket fogadó szociális munkások jelenléte is hozzájárul. A rendelő stábjába 2 fő szociális munkás tartozik, akik egymást váltva működnek közre a rendelési napok során. Ők segítik azokat az ügyfeleket, akiknek további kezelésekre vagy egészségügyi állapotuk javításához kapcsolódóan támogatásra van szüksége. Őket tehát a vizsgálatot követően, egyéb rendelési napokon is felkereshetik az érintettek és segítséget kérhetnek nőgyógyászati jellegű egészségügyi problémáik további rendezésében.

A rendelésen közreműködő szociális munkás kaputelefonos bejelentkezés után személyesen vezeti a váróba a megjelent ügyfeleket. A váró berendezése során igyekeztünk hangsúlyt fektetni arra, hogy barátságos környezet fogadjon az érkezőket. A rendelésre várakozóknak vagy azon már átesett ügyfeleknek meleg teát kínálunk, illetve a szociális munkás igyekszik megteremteni azt a hangulatot, amely segít kapcsolatot teremteni az együtt lévő emberek között.

A bútorok elhelyezése sem olyan mint egy szokásos váróteremben, az itt jelenlévő nők egy-egy dohányzóasztalt ülnek körbe, miközben beszélgethetnek és teázhatnak. A bensőséges hangulat megteremtését szolgálja továbbá, hogy önkéntes felajánlás keretében egy dekorátor szakember, Molnár Dorina falfestéssel látta el a várót, valamint a bejárati folyosót, ahova egy a női princípiumot és életörömet kihangsúlyozó festményt is készített. Külön öröm számunkra, hogy a falfestmény tervezésekor inspirációs anyagnak használta a rendelőnek otthont adó, több mint 100 éves Népszálló ebédlőjében egykor található falfestmények eredeti motívumait, amit egy a korában igen haladó szellemiségűnek számító festőnő: Undi Mariska készített.

A rendelő nyitását nagy sajtónyilvánosság kísérte, válogatás ezekből elérhető itt:

<https://www.bmszki.hu/hu/saitoszoba>

Az érintett nőket meghallgattuk előzetesen a tervezés során, tapasztalataikat amiket megosztottak velünk a szükségletfelmérésben, interjúkban, fókuszcsoporthoz beszélgetésekben, női csoportokon beépítettük a rendelő tervezése és működtetése során a projektbe. Behívtuk őket a sajtónyilvános kommunikációba, és előtte fel is készítettük őket erre. Természetesen az ünneplés megnyitóra is meghívtuk őket. (képek erről itt: <https://www.facebook.com/BMSZKI/posts/pfbid02Jz9ihvAHBiA9sXvvi81T9yrczDw9Gd3z2fuWkpZBbRn9mabq54oFVygUWd7MNKRdl>)

A rendelő működéséről, a jelentkezés módjáról a BMSZKI-n belül folyamatosan tájékoztatjuk őket: plakátokon, a szállásokon dolgozó szociális munkásokon, vagy a BMSZKI más egészségügyi szolgáltatásain keresztül (pl. háziorvosi rendelés, pszichiátriai járóbeteg ellátás stb.), de a legfontosabb információk a honlapunkon is megtalálhatók:

<https://www.bmszki.hu/hu/nogyogyaszi-szakellatas>

Az érdeklődés folyamatos partnerszervezetek, a szakmai közvélemény és széles nyilvánosság részéről is. Úgy érezzük, hogy sikerült úgy fejlesztenünk a nőgyógyászati ellátást, ami nagyon sok nő igényeivel találkozik. Rendszeresen fogadunk - rendelési időn kívül - látogatókat, meséljük el, hogy mi ez az ellátás, miért tartjuk jónak és fontosnak, így reméljük, hogy előbb-utóbb sikerül a trauma érzékeny szemléletmódot elterjeszteni.

A sajtóérdeklődés ráirányította a figyelmet arra is, hogy társadalmi státusztól függetlenül vannak olyan közös élmények, tapasztalatok, szükségletek és igények, amik közősek a nőkben. Hiszünk abban, hogy minden ilyen tapasztalat, felismerés közelebb hozza egymáshoz az embereket.

[1] megjegyzést írt: frissíteni kell a rendelési időket itt!!!!